

Vtisi o geografiji v angleških srednjih šolah

Med študijskim bivanjem v Veliki Britaniji sem imel priliko spoznati tudi nekaj angleških srednjih šol. Imel pa sem tudi priliko razgovarjati se s predavatelji geografije na srednjih šolah. Nekaj vpogleda v delo britanskih geografov v srednješolskem področju sem dobil tudi na letni skupščini Geographical Association v Londonu, januarja leta 1956. In končno, prišel sem v stik z absolventi srednjih šol ob njihovem študiju na univerzi. Ne mislim, da sem s tem prodril v vse značilnosti angleškega šolstva in pouka geografije v njegovem okviru, niti da sem prodril v globino vsega, kar sestavlja močno komplicirani šolski sistem na sploh. Zdi se mi pa, da bodo tudi ti, nepopolni vtisi o vlogi in pouku geografije v angleških srednjih šolah zanimivi za kolege doma, ki opravljajo odgovorno in še zdaleč ne lahko delo posredovalcev geografskega znanja in geografskih spoznanj v naših šolah. Prav sedaj, v iskanju novih boljših poti v vzgoji in izobraževanju, v kampanji za reformo šolstva, se mi zdi koristno in stimulatивно razgledati se široko po svetu, da bodo tudi naši pogledi na pouk geografije jasni, široki in praktični, saj le taki vodijo k izboljševanju in se bomo le tako lahko izogibali pomanjkljivosti ali napak. Daleč sem od tega, da bi jemal angleške primere, ki sem jih imel priliko spoznati, za zgled v vsakem pogledu. Mislim pa, da se iz njih lahko naučimo dosti koristnih in tudi v naših prilikah uporabnih načinov geografskega dela v srednjih šolah. Vsekakor pa bi rad poudaril, da so moji vtisi le opažanja, ki jih dobi človek, ki ni nikoli poučeval na srednji šoli, ki je doživljal šolo le kot dijak, in so zato mnenja, ki jih izražam, lahko subjektivna, kakor koli sem si sicer prizadeval kritično motriti to, kar sem videl in slišal.

Geografija je bila pred petdesetimi leti na angleških šolah v učnih programih prav taka pepelka kakor pri nas. Odrinjena na mesto primitivno pojmovanega pomagala za razumevanje zgodovine, bolj topografija kot geografija, sama še otroško negotova v svojih koncepcijah in namenih, je v učnem programu komaj obstojala kot samostojen, enakovreden predmet v družbi starih šolskih predmetov. Danes je položaj geografije bistveno drugačen. Zavzela je samostojno mesto, prodrla na večini srednjih šol v vse razrede in doživela je revolucionarne spremembe v svojem programu in zlasti v vsebini. Te spremembe v odnosu do geografije imajo več vzrokov. So zrcalo razvoja znanstvene geografije na univerzah, ki ji šola dolguje nova, znanstveno utemeljena spoznanja, so zrcalo splošne potrebe po kompleksnem premotrivanju in gledanju na pojave ob neprestani specializaciji ostalih predmetov, dalje so tudi posledica bolj živega zanimanja za dogodke in dežele širom sveta in so končno plod dolgega in vztrajnega dela geografov — pedagogov za izgradbo samostojnih metodičnih prijemov v geografskem pouku. Zlasti častno mesto v priza-

devanjih za napredek geografije v šolah je imelo Geographical Association, ki ima danes sedež v Sheffieldu. Poleg Royal Geographical Society je največje združenje angleških geografov. Medtem ko je R. G. S. združenje na najširši osnovi in nekam oddaljeno od konkretnega dela geografov po univerzah in po šolah, je Geographical Association strokovni forum predavateljev geografije v šolah, zlasti srednjih šolah. Iz dobrega ducata prizadevnih in zainteresiranih predavateljev se je razvila v šestdesetih letih v organizacijo, ki šteje nekaj tisoč članov. V njej tudi univerzitetni profesorji in drugi znanstveni delavci prav aktivno sodelujejo, čeprav imajo za probleme svojega znanstvenega dela še posebno združenje, imenovano Institute of British Geographers. V okviru Geographical Association deluje več sekcij oziroma komisij. Tako sekcije za geografijo v osnovnih šolah, v Public schools, srednjih šolah, učiteljskih in komisije za učila in druge materialne pripomočke, kakor tudi komisija za študij vplivnih sfer mestnih naselij, ki ima že deloma proučevalne znanstvene cilje. O delu Geographical Association priča tudi nad šestdeset letnikov strokovnega glasila Geography (prvotno »The Geographical Teacher«), ki je opravilo neprecenljivo delo pri usposabljanju in izpopolnjevanju učnih kadrov v šolah. Združenje organizira tudi več vsakoletnih tečajev, enkrat s to, drugič z drugo zaokroženo tematiko. Dalje organizira letno po nekaj kurzov za terenski študij v sodelovanju z univerzitetnimi predavatelji. Podružnice s svojim lastnim programom diskusijskih sestankov, predavanj in ekskurzij so v vseh večjih angleških mestih, običajno tam, kjer so tudi univerze. Za strokovni kontakt med geografi skrbi tudi nekaj drugih bolj specializiranih organizacij, kakor sta na primer Geographical Field Group in na nekoliko bolj široki osnovi Le Play Society. Obe organizirata terenska proučevanja in ekskurzije v drugih deželah Evrope, česar tudi sama Geographical Association povsem ne zanemarja, četudi je težišče njenega dela drugod in mnogo širše.

Dober kontakt med predavatelji geografije ima v okviru Geographical Association, se mi zdi, pri posebnem sistemu angleškega šolstva še prav poseben pomen in posebno važno vlogo. Angleški šolski sistem je namreč, za razliko s skoraj vsemi drugimi deželami Evrope, zelo decentraliziran. Zdi se mi važno, da omenim glavne značilnosti, ker je seveda tudi geografski pouk v okviru tega sistema posebej organiziran. Do leta 1944, ko je parlament sprejel v glavnem še danes veljavni Education Act, Velika Britanija sploh ni imela ministrstva za prosveto, oziroma za vzgojo, kakor ga tam imenujejo. Novo ustanovljeno ministrstvo je pomenilo močnejši poseg države v organizacijo šolstva. Šole organizirajo in vzdržujejo geografije (angleški administrativne enote v samoupravi) in vse mogoče druge organizacije. Prve so daleč najbolj številne in šolanje v njih je zastoj. Tako prve

kot delno druge imajo upravne odbore voljenih in delegiranih članov izven šolskega poklica. Vsekakor je inšpekcija šolskega dela v pristojnosti centralnega ministrstva. Decentralizacija šolstva se pozna tudi glede učnega kadra. Učitelji na vseh šolah namreč v principu sami odločajo o vprašanjih, ki se tičejo vsebine in razporeditve snovi svojih predmetov, kakor tudi o metodah pouka. Vloga inšpektorjev je le v tem, da kontrolirajo, koliko pouk ustreza sodobnemu stanju v posameznih panogah in v nasvetih inšpiciranim učiteljem. Prav zato je vloga strokovnih društev za geografijo, zlasti Geographical Association, pri vplivanju na metodo in vsebino šolskega dela tako važna. Seveda se more uveljaviti le v prepričevanju in nasvetih, ne pa v predpisovanju in ukazovanju. Posredno vplivajo tudi lokalne oblasti pri nastavljanju učiteljev in ravnatelj pri razporeditvi učnih ur in prostorov. Če rečem učiteljev, mislim seveda tudi na predavatelje v srednjih šolah, ki v Veliki Britaniji kot v mnogih drugih evropskih deželah nimajo naziva profesorjev.

Za boljše razumevanje vloge geografije v šolah bi omenil še strukturo angleškega šolstva. Šolanje je obvezno od petega do petnajstega, v perspektivi pa do šestnajstega leta. Osnovna šola v dveh stopnjah traja do enajstega leta (z možnimi izjemami). Srednje šolstvo obsega štiri tipe šol: Grammar schools, Secondary modern schools, Secondary technical schools in Public Schools. Prve tri vrste z le nekaj izjemami finansira iz svojih sredstev lokalna uprava. Public schools so — kljub imenu — privatne šole, ki pa nekatere dobivajo vendarle državno subvencijo in so na splošno zvezane z internati. Sam sem se bolje spoznal le z Grammar schools, ki približno odgovarjajo našim gimnazijam. Druga in tretja vrsta srednjih šol, ki sem jih naštel, odgovarjata vsaj približno prejšnjim meščanskim šolam, oziroma današnjim srednjim tehničnim šolam oz. vajeniškim šolam brez posebne specializacije.

Preden bi povedal kaj o načinu pouka geografije, se mi zdi primerno ozreti se še prej na materialne pogoje in osnove, v katerih se odvija. Vsekakor je moje poznavanje močno omejeno na vtise iz treh šol, gimnazij, ki sem jih obiskal in na izjave svojih prijateljev, s katerimi sem o tem govoril. Kljub temu, da so po vojni zgradili nekaj sto zelo modernih šol, je stiska za prostor še vedno precejšnja. Novozgrajene šole, res vseskozi moderno zgrajene in opremljene, so bile predvsem osnovne šole. Srednje šole so v glavnem še v poslopjih, zgrajenih med obema svetovnjima vojnoma ali pred njima. Od šolskih poslopij, ki sem jih obiskal, je bilo eno v mestu Lincoln že staro vsaj petdeset let in ne bistveno drugačno kot naša gimnazijska poslopja, ki so nastajala pred prvo svetovno vojno. Modernim zahtevam za šolsko zgradbo ustreza seveda bolj slabo. Ostali dve, eno v West Bridgefordu pri Nottinghamu in drugo v Welwyn Garden City-ju, sta iz desetletja pred minulo vojno in po arhitekturi močno podobni takim, kot jih je dosti iz te dobe. Obe sta postavljeni sredi precej obširnega parka, če smem tako imenovati travnate površine okoli poslopij. Te niso le za okras, temveč slu-

žijo praktičnim namenom, igram in športu dijakov. Obe stavbi sta samo v dveh nadstropjih, toda s precejšnjo zazidano površino v več krilih. Eno izmed teh kril predstavlja tako imenovan Assembly room, kjer se vsi dijaki zberejo pred začetkom pouka, ko daje ravnatelj šole tekoča obvestila, navodila in podobno in kjer je tudi oder za nastope. Drugo krilo je telovadnica, ki je, kakor so mi rekli, še pri mnogih šolah tudi ob enem Assembly room. Obe šoli sta imeli tudi veliko jedilnico za dijake, kjer dobijo za polovično ceno kosilo, če tako želijo, in pa mleko za malico, a to brezplačno. Učilnice niso kaj bistveno različne kot pri nekaterih naših modernih gimnazijah. Pač pa so večji različni kabineti oz. specializirane predavalnice za nekatere predmete. Med njimi so me v obeh šolah presenetili veliki prostori, kjer poučujejo razne ročne spretnosti v nižjih razredih, za dekleta pa še posebej tako imenovano »domestic science«, gospodinjstvo v najširšem smislu. Iz tega predmeta se lahko dela celo zrelostni izpit. Mene je seveda predvsem zanimal geografski kabinet. Ena izmed zadnjih teženj v pouku geografije zadnjega četrta stoletja je namreč, da se poučuje geografija v posebnem prostoru, ki je temu primerno opremljena. Bajе ta težnja še zdaleč ni povsod realizirana zaradi pomanjkanja prostorov. Obe novejši šoli, ki sem ju obiskal, sta tak kabinet imeli. Tak geografski kabinet tedaj ni le zbirka učil za pouk geografije, temveč učni prostor. Zbirka je takemu kabinetu priključena v posebnem prostoru. Ta služi glavnemu učitelju geografije tudi kot delovna soba. Geography master, kot ga imenujejo, ima vsaj na večjih šolah še enega ali več »assistant masters«, ponavadi mlajših, ki jim je prvi nekak mentor pri njihovem delu in s katerim se posvetujejo o pouku svojega predmeta na šoli. Potreba po posebni geografski predavalnici se je pojavila vzporedno z velikim naraščanjem različnih ponazoril za pouk v zadnjih dvajsetih, tridesetih letih in z novimi metodami pouka, ki so jih taka vizualna ponazorila omogočila. Vsa ta ponazorila so na kolikor toliko dobro opremljeni šoli razmeroma precej številna in že iz praktičnih razlogov jih ne kaže prenašati iz zbirke v razrede. To velja še posebej za episkop in diaprosjektor, kakor tudi za filmski projektor in se vsi lahko v kabinetu med uro izmenično uporabljajo. Seveda je zaradi tega montirano nad tablo tudi platno za projiciranje, ki se po potrebi na mah potegne čez tablo in kasneje hitro spet dvigne, kar v normalnih učilnicah ni mogoče. Okna imajo zato tudi posebne črne zaslone. Drugi motiv za posebno geografsko učilnico je uporaba kart, s katerimi se v angleški šoli zelo mnogo dela. Tu ne mislim le stenskih kart in štampiljčnih odtisov za vrisavanje, temveč zlasti razne vrste podrobnih topografskih kart. Za njihovo uporabo morajo biti mize primerno velike in opremljene, česar ni v navadni učilnici. Stene so tako prirajene, da je mogoče obešati ali pritrditi nanje čim več kart, diagramov, skic ali podob za ponazoritev. Teh sredstev uporabljajo zelo dosti. Jasno je tudi, da je na razpolago več globusov. V eni izmed šol, ki sem jih obiskal, sem videl ob steni v nivoju miz v vitrinah tudi elementarno petrografske mineraloške zbirke, kot

stalni eksponat. Geologija se namreč, kakor sem zvedel, ne predava normalno kot poseben predmet, temveč jo obravnavajo osnovni pojmi pri fizični geografiji. Od podob, ki jih pritrldijo med poukom na steno, niso te toliko splošne pokrajinske podobe in fotografije, kakor risbe, ki prikazujejo proizvodne procese v odnosu do okolja, na primer proizvodnja pšenice v kanadskih prerijah, kombinat za proizvodnjo koksa, železa, jekla in polizdelkov, proizvodnjo čaja na Cejlonu in podobno. Teh slikovnih ponazoritvenih sredstev je na razpolago v prodaji lepo število. Izdelujejo jih posebna podjetja za učila ali tudi druga podjetja (na primer British Railways, Imperial Chemical Industries, National Coal Board) in so kot nekake reklamne publikacije navadno zastonj. Sicer so cene učil zelo različne. Diapozitivi, zlasti barvni in filmski, so precej dragi. Tudi nekatere državne ustanove in muzeji izdajajo učila (n. pr. veliki muzej Imperial Institute, ali Science Museum v Londonu). Ta so zastonj ali prav poceni. Nekatere, kot vzorce raznih produktov: žita, bombaža, volne, premoga sem videl tudi v geografskih kabinetih na omenjenih šolah.

Ko govorim o geografskem kabinetu in o učilih, naj omenim še učbenike. Pri tem, kar sem že omenil o sistemu šolstva, gotovo ne preseneča, da točno predpisanih in po natančnih navodilih sestavljenih učbenikov nimajo. Za potrebe šolstva, srednjega in nižjega, je na knjižnem trgu v prodaji veliko število knjig, ki na šolskem nivoju podajajo snov posameznih predmetov. Izdajajo jih vse velike knjižne založbe, vsaka v glavnem za vse stopnje in vrste vzgoje oziroma pouka. Ti učbeniki, če jih smemo res tako imenovati, niso vezani na določene razrede. To je posledica tega, ker učitelji sami za svoje šole oziroma za razrede v njih določajo razporeditev snovi po posameznih stopnjah. Učbenike ali priročnik, kakor bi te knjige v mnogih ozirih lahko tudi imenovali, ki jih učitelj predpiše za posamezne razrede na svoji šoli, nato šola kupi in zastonj razdeli med dijake. Ta okoliščina in velika izbira učnih knjig postavlja učitelja pred težavno in odgovorno nalogo, da sam presodi, katera knjiga bo za posamezno stopnjo najbolj primerna. Šolske knjižnice so običajno skupne za dijake in učitelje. V obeh bolj modernih gimnazijah, ki sem ju obiskal, so knjige razporejene v veliki sobi po strokah. Knjižne police pregrajujejo sobo v več oddelkov in v vsakem je miza s stoli, tako da je knjižnica obenem tudi čitalnica za literaturo posamezne stroke. V obeh šolah je bilo v geografskem oddelku vsaj dve sto do tri sto knjig in atlasov, nekaj literature pa sem videl tudi v oni sobi zraven geografske učilnice, kjer so shranjena učila. Po izjavah angleških kolegov sta to dve res dobro opremljeni gimnaziji, vendar ne ravno izjemni. Gotovo prav vse gimnazije niso tako na dobrem. Dijaki uporabljajo knjižnico v prostih urah opoldne ali po pouku; izposojajo pa si knjige lahko tudi na dom.

Prej, ko bi se dotaknil vprašanja učnega programa geografije na gimnazijah, kajti le to vrsto srednjih šol boljše poznam, se mi zdi potrebno, da v boljše razumevanje omenim še nekatere splošne značilnosti pouka na gimnazijah, to je v Grammar schools.

Šolanje ne traja za vse dijake enako dolgo. Na gimnazije pridejo dijaki stari okrog enajst let, potem ko končajo Primary school, to je osnovno šolo, ki traja od petega leta dalje, ko se začne šolska obveznost. Gimnazija ima dve stopnji. Splošen kurz pouka traja pet let, nato je pa še višja stopnja kot priprava za univerzo, ki traja v največ primerih dve leti, včasih pa tudi le eno leto, izjemoma pa lahko tudi tri leta. (To zavisi od šole.) Prva stopnja, prvih pet let, ima namen dati dijaku zaokroženo znanje iz posameznih predmetov in še posebej, da ga pripravi na zrelostni izpit na tako imenovanem splošnem nivoju, kjer dobijo maturitetno izpričevalo, imenovano General Certificate of Education-ordinary level. Višja stopnja pa pripravlja dijake predvsem za zrelostni izpit na višji stopnji, tako imenovani napredni stopnji, ki se tudi konča s posebnim izpričevalom, imenovanim General Certificate of Education — advanced level. Razen angleščine, angleške literature in matematike so ostali predmeti — število variira od šole do šole — fakultativni. Posebnost zrelostnih izpitov na obeh stopnjah gimnazije (grammar school) je, da so v glavnem pismeni izpiti (več nalog iz vsakega predmeta, ki ga dijak po opciji vzame). Izpitnih nalog pa ne pregleda domači učiteljski zbor, temveč posebne komisije v okviru univerz. V njih so i pedagoški strokovnjaki i strokovnjaki specialisti za posamezne predmete. Zelo dobra stran takega načina se mi zdi je v nepristranskem ocenjevanju po eni strani, kar pomeni seveda tudi enotno ocenjevanje, po drugi strani pa kontakt predavateljev na univerzi s poučevanjem njihovega predmeta v gimnazijah. Ta kontakt pa je gotovo za obe strani zelo koristen in potreben. Ta način ocenjevanja dijakovega dela posredno in neprisiljeno pripomore k precejšnji unifikaciji učnih programov po gimnazijah, ki morajo po rezultatih šolskega dela dijakov in učiteljev ustreči enakim zahtevam. Četudi so res tudi med univerzami razlike v zahtevnosti, te na splošno vendar niso velike in v jedru iste ali vsaj močno podobne.

V okviru tega načina šolskega dela je seveda učitelj zelo navezan na lastno izobrazbo in sposobnosti in ima široke možnosti, da razvije svoje lastne sposobnosti pri vzgoji, oziroma po drugi strani, da odpove, če nalogi ni kos. Vsekakor je tak način šolskega dela neprestana kontrola tudi njegovega dela in njegovih sposobnosti in ga sili k neprestanemu izpopolnjevanju.

Ker so zahteve po geografski izobrazbi v zadnjih petdesetih letih stalno rasle, je geografija v gimnazijah danes zastopana v vseh razredih prve stopnje, to je v prvih petih letih, običajno z dvema tedenskima urama, v višjih razredih te stopnje lahko tudi z več. Na višji stopnji, kjer se poučuje fakultativno, pa je učnih ur iz geografije precej več, običajno šest na teden. Seveda pa ima delo na višji stopnji deloma že seminarski značaj in je tudi domačega dela, kot pravijo domačim nalogam in drugemu takemu delu, iz istih vzrokov dosti več.

Podrobni učni programi i na nižji, splošni i na višji, specializirani stopnji, so v podrobnostih različni od gimnazije do gimnazije. Po obisku v omenjenih gimnazijah in pogovorih z znanci in prijatelji, ki učijo

v gimnazijah, sem si mogel ustvariti nekak povprečni prerez skozi učni program. Pred vsem je zanj značilno, da je regionalna geografija, to je najbolj kompleksna geografija, povsod močno v ospredju. Dalje, da je zastopana običajno v vseh razredih. Podrobna razporeditev regij variira. Fizična geografija se obravnava, prav značilno in podobno kot na večini univerz, kot fizična osnova geografije (Physical basis of geography), s čimer nakažejo, da — razen na proučevalni stopnji — ni sama sebi namen, temveč kot osnova za antropogeografske povezave. Matematična geografija in zlasti kartografija sta dobro zastopani. Posebno pažnjo posvečajo uporabi kart, predvsem raznih vrst topografskih kart specialk za Britansko ozemlje, ki jih imajo kabineti vsaj nekaj desetih, predvsem seveda za domači okoliš. Pogosto je pouk matematične geografije in kartografije, oziroma uporabe kart, razdeljen na vse razrede splošne stopnje. Tudi nekatera poglobljena poglavja fizične geografije so kdaj pa kdaj tako razdeljena. Geografija domačega okoliša je zastopana v učnem programu s posebnim kurzom, ki je po navadi v prvem ali drugem letu. Britanskemu otočju je v regionalni geografiji posvečeno seveda precej več kot drugim deželam. Podobno je British Commonwealth of Nations precej v ospredju, na škodo drugih področij, četudi je sicer težnja, da se vsaj v osnovnih potezah obravnava ves svet. Jugoslavijo obravnavajo skoraj dosledno v okviru tako imenovanega Balkanskega polotoka, ali »The Balkans«, kakor pravijo ali pa v okviru tako imenovane Južnovzhodne Evrope, to je Balkanski polotok s srednjim in spodnjim Podonavjem. Vsekakor je mogoče v tako skopo odmerjenem okviru povedati o Jugoslaviji le nekaj močno generaliziranih stvari, predvsem značilnosti velikih geografskih regij.

V metodah pouka, ki v podrobnostih zavisijo od učitelja, nemara še bolj kot sami učni programi, ima stara, klasična metoda poučevanja, s predavanjem in sočasnim risanjem na tablo (metoda »talk and chalk«) še vedno prav važno vlogo. Mnenja so, da je tako primarna, da je kljub mnogim novejšim pomislekom in kljub sorazmerni obilici ponazoritvenih pripomočkov ne kaže povsem opustiti. Pač pa se trudijo, da bi to metodo izpopolnili z vmesnim stavljanjem vprašanj dijakom, ki naj nato na podlagi že povedanega in obrazloženega sami skušajo izvajati dalje (na primer klimo iz lege in reliefa). Njihove odgovore predavatelj nato samo izpopolni in dopolni ali pa tudi popravi. S tem skušajo vzgajati pri dijakih samostojno razglabljanje in zmožnost sklepanja enega dejstva iz drugega. Ekstremni primer takega »izpraševalnega« načina pouka je, če predavatelj, učitelj, brez komentarja predstavi skrbno izbrano serijo fotografij neke pokrajine, serijo, ki obsega vse od prikaza reliefa, preko klime in vegetacije do naselij in gospodarske izrabe in potem pozove dijake, da potem sami rekonstruirajo vzročnosti med posameznimi dejstvi oziroma značilnostmi, ki so jih videli. Ta način pouka nima toliko poudarka na ustvarjanju predstav in obvladovanju inventarja faktov, temveč je vaja v preciznem opazovanju in sklepanju o vzročnostih. Tudi delo s topografskimi kartami poteka zelo pogosto podobno.

Konkretnost v pouku skušajo uveljaviti posebno še pri lokalni geografiji. Lokalna geografija ima tudi poseben namen čim bolj približati realnost dijaku. Ima pa še to prednost, da operira namesto z vizualnimi ponazoritvami z objekti samimi v prirodi, v dejanskem okolju dijaka. Važnost lokalne geografije, poudarjajo, je zlasti v tem, da je skoraj edini način, ki daje dijaku možnost, da neposredno sodeluje na terenu v zbiranju podatkov in opazovanju pojavov, pa seveda v korelaciji prirodnih in antropogeografskih svojstev, ki jih dijak lahko spozna prav v detajlih. Pri tem pa je treba poudariti, da lokalne geografije ne pojmujejo vedno kot sinonim za geografijo domačega okoliša, ki je vsekakor ne zapostavljajo, temveč kot detajlno geografsko interpretacijo neke majhne pokrajine, katero je mogoče spoznati iz avtopsije. V zvezi z lokalno geografijo so seveda ekskurzije v okolico in domače naloge iz take tematike. Pri takih nalogah gre ne le za zbiranje, sortiranje in prikazovanje podatkov s skico, temveč tudi za pojasnjevalni tekst. Na višji stopnji ima tako »domače delo« iz lokalne geografije obseg manjšega elaborata. Nekateri, ki sem jih videl v gimnazij v Welwyn Garden City-ju, ne bi delali sramote seminarskim nalogam pri nas na univerzi v prvih letih študija.

Eden najnovejših metodičnih načinov pouka, ki ga močno uporabljajo, je metoda tako imenovanih »vzorčnih študij« (Sample studies). Vzorcne študije so detajlno obravnavanje nečesa tipičnega za kako pokrajino. Taka vzorcna študija obravnava na primer: neko vas v Švicarskih Alpah, fazendo v državi Sao Paulo v Braziliji, promet v Arktiki, pastirsko pleme v Sudanu, rudarsko in industrijsko mesto na primer v Lancashire, ali kako kitajsko mesto. Pri obravnavanju takih tem je poudarek na detajlih, ki sestavljajo prirodno okolje in dejavnost človeka v njem in spremembe, ki jih je človek vnesel v prirodno okolje. Pri tem ne obravnavajo neke anonimne vasi ali mesta, temveč čisto določen kraj. S tem skušajo dijaku približati realnost, v kateri se detajli ne izgube in je podoba oziroma predstava o, na primer gorski vasi, živa in dinamična. Take »vzorcne študije« so dopolnilo v obravnavanju neke dežele, kjer se sicer v povprečnem obravnavanju mnogi detajli izpuste zaradi generalizacije. Sicer nujne generalizacije v regionalni geografiji se s pomočjo teh »vzorčnih študij« izognejo nevarnosti, da postanejo namesto generalizacije površnosti in simplifikacije realnosti. Na splošno se misli, da so Sample studies dragocene prav kot solidna, tudi psihološko prinešena osnova za generalizacije kasneje, ki pa so tedaj seveda lahko že selektivne in zavestno preišljene. Vizualni pripomočki, diapozitivi, filmi, živi opisi imajo pri tem enako važnost kakor odlomki iz obširnejših priročnikov in zlasti podrobne študije iz geografskih revij, ki jih učitelj poda v skrajšani, a ne poenostavljeni obliki. Izrezki iz podrobnih topografskih kart, če so na razpolago, so pri tem seveda še posebno dragoceni. Ta metoda pa je mogoča seveda le, če so na razpolago ponazoritveni pripomočki in obilica geografske literature, iz katere more učitelj črpati, oziroma katero more priporočiti v branje svojim dijakom.

Teh nekaj podatkov o metodah geografskega pouka na angleških gimnazijah je rezultat vztrajnega in potrpežljivega iskanja najbolj primernih načinov geografskega pouka med britanskimi geografi za njihovo delo v gimnazijah in gotovo tudi v drugih šolah.

Dušan Kompare

Nekaj misli o skupinskem pouku geografije

Vodilna oblika geografskega pouka na naših srednjih šolah je frontalno delo s celim razredom, prevladujoča metoda pa učiteljevo pripovedovanje. Tak način pouka ne vzpodbuja iniciative, aktivnosti in odgovornosti učencev, ne razvija njihovega kritičnega in ustvarjalnega duha in končno ne daje možnosti, da bi si učenci pridobili resnično znanje geografije. Zato je povsem na mestu mnenje Komisije za šolsko reformo, ki pravi: »Opustiti je treba tako imenovano frontalno delo s celim razredom, kolikor vodi do tega, da gledamo na razred kot na brezlično nedejavno maso. Prenehat je treba z učnim sistemom, v katerem prevladuje predavalna metoda s svojimi značilnostmi pouka in formalističnim izpraševanjem, zamenjati jo je treba z bolj diferenciranim učnovzgojnim procesom, pri katerem se predavanje s katedra in učenje iz knjig pojavlja samo v funkciji in kot sestavni del takega učnovzgojnega procesa, ki temelji:

a) na delu v raznih skupinah, ko učenci pod učiteljevim vodstvom opazujejo, eksperimentirajo, izmenjavajo misli, uporabljajo šolske delavnice, zbirke in kabinete;

b) na tem, da sistematično vključujemo v učnovzgojni proces obisk industrijskih, prometnih, kmetijskih, zdravstvenih, socialnih in drugih družbenih ustanov, ki naj jih učenci poznajo.«

Na tej osnovi mora temeljiti tudi geografski pouk na naših srednjih šolah, če hočemo, da bo dosegel svoje izobrazbene in vzgojne smotre. V geografskem pouku morajo prevladati aktivne učne oblike, kot n. pr.: delo v skupinah, poedinsko delo in izvenrazredno delo v geografskih krožkih. Prav tako morajo dobiti večjo veljavo aktivne učne metode, kot so: različna opazovanja, ekskurzije, metoda risanja in čitanja kart itd.

Kakšna naj bo vloga skupinskega pouka in kakšen je njegov izobraževalni in vzgojni pomen v reformirani in k družbenim potrebam orientirani šoli? Menim, da je skupinski pouk le ena od učnih oblik, ki ima svojo posebno funkcijo v celotnem učnovzgojnem procesu, zato ne more nadomestiti ostalih učnih oblik, s katerimi tvori celoto. Gotovo je, da bo učiteljeva razlaga vsemu razredu še vedno potrebna za pridobivanje sistematičnega znanja, od katerega tudi reformirana šola ne more odstopiti, vendar pa se bo morala oploditi z drugimi učnimi oblikami, ki jih zahteva učna snov, potreba učencev in učna situacija.

Učni smotri, ki jih ima geografski pouk na srednjih šolah, terjajo veliko pestrost učnih oblik in metod. Da bi dijaki razumeli najvažnejše fizične in antropogeografske pojave in zakonitost njihove razpore-

Prepričan sem, da bodo ti zapiski o njih zanimivi tudi za vse one, ki poučujejo geografijo v naših srednjih šolah in upam, da se bo ta ali oni oglasil tudi še na straneh tega časopisa in posredoval kako svojo metodo, ki se mu je uspešno obnesla pri pouku.

ditve na zemeljski površini, da bi razumeli zakone razvoja geografskih pojavov in njihove medsebojne odnose, da bi si spominsko ohranili najvažnejša geografska dejstva, da bi si prisvojili kartografsko pismenost in določene spretnosti in privajenosti, da bi spoznali zapletene odnose med naravo in družbo, ne zadostuje le učiteljeva razlaga. Pri geografskem pouku moramo dijake naučiti, da bodo geografske pojave pravilno opazovali, ugotavljali prostorske odnose, merili, skicirali, oblikovali, čitali in risali karte, ugotavljali medsebojne odnose med geografskimi pojavi in uporabljali znanstveno in poljudno znanstveno literaturo. Vsega tega pa ne bomo dosegli zgolj s frontalnim poukom, temveč s samostojno dejavnostjo učencev v obliki skupinskega in poedinskega pouka. Vsebina geografskega pouka in njegovi učni smotri sami terjajo, da dobi skupinski pouk zelo važno mesto v celotnem učnovzgojnem procesu. Skupinski pouk pa ima tudi veliko vzgojno vrednost. S tem, da v skupinah opazujejo, ugotavljajo, eksperimentirajo, rišejo in zbirajo različni material, se vzgajajo dijaki v tovarštvu in zavestni disciplini, pridobivajo si čut odgovornosti in smisel za delovno skupnost. V skupinskem pouku se razvija aktivnost in iniciativnost dijakov ter sposobnost kritičnega razsojanja. V okviru skupinskega pouka je mogoče izvesti tudi notranjo diferenciacijo dela na osnovi sposobnosti in interesov učencev. Katero koli delo opravlja dijak v skupini, vedno dela v zavesti, da po svojih močeh prispeva k skupnemu namenu.

Delo v skupinah je primerno za geografski pouk v razredu, pri geografskih ekskurzijah in geografskih krožkih. Uspeh te učne oblike pa je odvisen od raznih činiteljev, izmed katerih bi rad opozoril predvsem na naslednje:

1. Učitelj mora vnaprej pojasniti skupni smoter posameznih delovnih grup. Če ima delo skupin namen poglobiti določena spoznanja, je treba učno snov predhodno razložiti, rezultate dela posameznih skupin pa obravnavati z vsemi dijaki in napraviti zaključke. V primeru, da želi učitelj privedi učence do novih spoznanj na osnovi rezultatov delovnih skupin, je treba le-te opozoriti, na kaj morajo obrniti posebno pažnjo.

2. Vsaki skupini mora učitelj točno določiti naloge in čas njihove izvršitve. Dati jim mora tudi potrebna pojasnila in material, ki ga skupina potrebuje (karte, slike, statistične podatke, knjige itd.). Število dijakov v skupini se ravna po snovi, ki jo morajo dijaki obdelati, po njihovi sposobnosti in pripomočkih.